

Per-Olof Johansson: Drømmen om Allerød 1991:

Landsbyen Lillerød

Mary Petersen, Femvej, der er født og opvokset i Lillerød, har i bogen »Fortid i Lillerød« fortalt træk fra Gravenstengaard og Kirkehavegård, og det er en samtale med hende, der er min forudsætning for denne artikel.

Måske var det i en Walt Disney naturfilm – Den levende Ørken – jeg så det første gang: en lille rød blomst der i få sekunder bevægede sig fra en knop til blomst til afblomstring.

Jeg sættes i gang med at tænke sådan, ikke i ét billede men en hel serie, da jeg ser et kort over Lillerød

landsby fra år 1830 i et bind af »Danmarks Kirker«. Og jeg er heldig: Mens jeg skriver, falder sneen og jager civilisationen – byudviklingen – to skridt baglæns.

Ens blik farer altså bagud, til her slet ingenting var andet end lavt krat, var der skov var det af egetræer. Hvor oldtidsvejen gik op igennem Tøkkøb Hegn var der ikke skov, dysserne har kunnet ses.

En dag lukkede skovene sig om dysserne, bronzealderens folk holdt til andre steder, så måske var egnen stort set ubeboet til 1100-tallet, hvor skov ryddes, der sker bosæt-

telser og kirken bygges. I så fald kan teorier fra andre egne om kirkens placering på det hedenske vi ikke bruges her.

Ved bygningen af Sognegården dukkede en gammel brønd af anseelige dimensioner frem, måske en gammel bybrønd. Noget afsides synes man, men engang hørte stedet i hvert fald til det fælles areal kaldet »gadejorden«.

Ellers tænker vi os landsbyens centrum som gadekæret ved Frederiksborgvej. En skulptur minder os om, hvor det var. Måske er det store træ på Lyngvej placeret på by-

Kirkehavegård i forgrunden, tv. Lillerød Skole hvor grunden er ved at blive gravet ud til 1952-fløjen. Langs denne

allé op til gården Prøvesten. Th. herfor Seruminstituttets bure, derefter Toftehavegård og Hvidesten.

Foto: »AERO«, Dansk Luftfotografering. LA-FAK.

stævnets plads. Umiddelbart vest for træet har ligget en større gård, fremgår det af kortet fra 1830.

Efter 1830 tager udfoldelsen en mere kendt retning, men ikke eksplosivt, og omkring kirken sker der næsten ingenting før på denne side af år 1900.

En ny hovedbygning bygges til Kirkehavegaard i 1892. Op til kirkegårdsmuren bygges en aftægtsbolig.

I begyndelsen af århundredet brænder et lille husmandssted og Hvidesten, og der bygges den villa, der ligger der endnu. Hvor »Solvænget« ligger, græssede heste og får. Kirken får tårn i 1906 og skolen bygges i 1910.

Langs skolegården førte en lang allé op til Prøvesten, først med udfoldelsen i 1962 forsvandt den, skønt et enkelt træ eller flere blev stående.

Prøvesten brændte engang, det var i 1915. Alle mand fra nær og fjern i kommunen hjalp ved brandsluk-

ningen, og til brandinspektørens ærgrelse flød de våde varer vel frit, til skade for slukningens effektivitet. Men der var drenge som tjente en drikkeskilling ved at løbe fast rufart for de tørstige.

Andedammen overfor skolen var »sprøjtedam« og her stod også det nu nedrevne hus til sprøjten.

Toftehavegaard skjuler sig lidt fra vejen, på billedet ser man hvor flot en gammel gård den er. I dag er den rød, mon ikke det historisk rigtige er hvid. Men at den ikke springer i øjnene, gør den ikke mindre værdifuld for os, så meget desto mere, som den har undgået at blive flammernes bytte.

Hvidesten brændte i 1922, d.v.s. længerne, som blev genopbygget i større skala. På kortet fra 1830 ses gården som firlænget, hvad den var indtil branden. I 1938 købtes den af staten til brug for Seruminstitutet, og mange større eller mindre nye bygninger blev resultatet. Vejen ud i Enghaven, som gik mellem Toftehavegaard og Hvidesten blev pri-

vat, og en tilslutning til Frederiksborgvej kom til lidt nordligere. Her er i dag en livlig trafik til nyttehaver og til Rønnholtsparken med omegn.

Efter 1950 går udviklingen også rundt om kirken så hurtigt, at hverken ord eller billeder vil følge med. Kirkehavegaards længer var nær blevet revet ned i 70'erne, men de blev og de står sig, hvor Sognegården har gjort dem synlige.

Altså ser vi de yderste kronblade endnu: miljøer fra 1920'erne, fra århundredskiftet, og så, ved hjælp af de fire gården og kirken selv er vi tilbage ved 1800-tallets begyndelse.

Det er, set fra kirkens tårn af en skoleklasse ikke noget de skal lukke øjnene for at se. De skal blot åbne dem, er ikke henvist hverken til video eller fantasi.

Landsbyen ligger der med gårde og huse og »fordyber nuet«.

*

Note: Skulpturen i haven over det gamle gadekær er siden fjernet.

Link til bogen 'Fortid i Lillerød': <http://www.lafak.dk/index.asp?DocumentID=414>

Heste i løb på Hvidestens mark

